

İÇTİHA TLAR IŞIĞINDA CEZA MUHAKEMESİNDE
YASAK DELİL KAVRAMI VE KAPSAMI
*IN THE LIGHT OF JUDICIAL LAW, THE CONCEPT AND SCOPE OF
PROHIBITED EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS*

Sema Nur Özdemir^{1*}

¹ Stajyer Avukat, Gaziantep
Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim
Dalı Yüksek Lisans Programı
Öğrencisi, smozdemir0@gmail.com

*Sorumlu Yazar/Corresponding
Author

Öz: Deliller, ceza muhakemesinde yargılamanın konusunu oluşturan olayın mahkeme huzurunda yeniden canlandırmasını sağlayan ispat araçlarıdır. Yasak deliller ise, ele geçirilmesi ya da ikamesi esnasında en az bir hukuk normunun eksik veya yanlış uygulanması ya da hiçbir şekilde uygulanmaması sonucunda elde edilen delillerdir. Yasak deliller; aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, ifade veya sorguda yasak usullerin kullanılması ya da delil araçlarının hukuka uygun olarak yerine getirilmemesi suretiyle meydana gelmektedir. Devletler, yasak delillerin yargılamada kullanılması hususunda çeşitli yaklaşımlar benimsemişlerdir. Bunlar; mutlak kabul yaklaşımı, nispi değerlendirme yaklaşımı ve mutlak ret yaklaşımıdır. Türk ceza yargılaması, mutlak ret yaklaşımını benimsemektedir. Mutlak ret yaklaşımı kapsamında, yasak deliller ve yasak delillerden türemiş olan deliller yargılamada hiçbir şekilde kullanılmamakta ve hükme esas alınmamaktadır. Yasak delilin hukuka aykırılığı dosyaya girdikten sonra tespit edilirse yasak deliller dosyada kalmaya devam etmektedir. Ancak yasak deliller dosyada, ayrıca ve açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Yargıtay, yasak delillerin değerlendirilmesinde ağırlıklı olarak mutlak ret yaklaşımını benimsemekle beraber, istisnai bazı kararlarında şekli hatalardan kaynaklanan yasak delillere karşı nispi değerlendirme yaklaşımını benimsediği gözlemlenmektedir. Anayasa mahkemesi, delillerin hukuka uygunluğunun denetiminin derece mahkemelerine ait olduğunu kabul etmektedir ancak açıkça hukuka uygun olmayan delilin yargılamada tek ve belirleyici olarak kullanılmasını, hakkaniyete uygun yargılanma hakkı bakımından sorun oluşturabileceği kanaatinde. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ise yargılama esnasında delillerin hukuka uygunluğuna bakmaksızın yerel mahkemelerde yargılamanın bütününe adil bir yargılama olup olmadığını incelemektedir. Bunun yanı sıra hem Anayasa Mahkemesi hem de İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, işkence yasağının ihlaliyle gerçekleşen yasak delillerin yargılamada kullanılmasını doğrudan adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Ceza Yargılaması, Mutlak Ret Yaklaşımı, Yargıtay, Yasak Deliller.

Geliş Tarihi/Received:
10.06.2025

Kabul Tarihi/Accepted:
27.06.2025

Yayımlanma Tarihi/ Available
Online: 30.06.2025

Abstract: Evidence is a means of proof that enables the event that is the subject of the trial to be revived before the court in criminal proceedings. Prohibited evidence is evidence obtained as a result of the incomplete or incorrect application of at least one legal norm during its acquisition or collection, or its non-application at all. Prohibited evidence occurs when the obligation to inform is not fulfilled, prohibited procedures are used in the statement or interrogation, or the means of evidence are not used in accordance with the law. States have adopted various approaches regarding the use of prohibited evidence in the trial. These are; absolute acceptance approach, relative evaluation approach and absolute rejection approach. Turkish criminal justice adopts the absolute rejection approach. Within the scope of the absolute rejection approach, prohibited evidence and evidence derived from prohibited evidence are not used in the trial in any way and are not taken as the basis for the verdict. If the illegality of prohibited evidence is determined after it is entered into the file, the prohibited evidence continues to remain in the file. However, prohibited evidence must be shown separately and clearly in the file. The Court of Cassation, while mostly adopting an absolute rejection approach in the evaluation of prohibited evidence, has been observed to adopt a relative evaluation approach against prohibited evidence originating from formal errors in some exceptional decisions. The Constitutional Court accepts that the review of the legality of evidence belongs to the courts of first instance, but it is of the opinion that the sole and decisive use of evidence that is clearly unlawful in the trial may create a problem in terms of the right to a fair trial. The European Court of Human Rights, on the other hand, examines whether the entire trial was a fair trial in local courts, regardless of the legality of the evidence during the trial. In addition, both the Constitutional Court and the European Court of Human Rights consider the use of prohibited evidence in the trial, which occurs in violation of the prohibition of torture, as a direct violation of the right to a fair trial.

Keywords: Absolute Rejection Approach, Constitutional Court, Criminal Procedure, Prohibited Evidence, Supreme Court.

GİRİŞ

Suç işlenip işlenmediği, işlenmişse kim tarafından işlendiği ve suçu işleyen failin yargılanma süreci ceza muhakemesinin kapsamına girmektedir. Bu bağlamda ceza muhakemesinin amacı, şüpheli ve sanığın haklarını gözeterek maddi gerçeği bulmaktır.¹ Hukuk devletlerinde maddi gerçeğin ulaşılmasında ne pahasına olursa olsun anlayışı kabul edilmemektedir. Maddi gerçek araştırılırken; temel insan hakları, hukukun temel ilkeleri, insanın sadece insan olmasından kaynaklanan insan onuru ve mevzuattaki emredici hukuk kuralları da ihlal edilmemelidir.² Buradan hareketle ceza muhakemesinin temel amacı; suç ve suçlunun tespitinde hukukun çizdiği sınırlar içerisinde kalarak, kişi hak ve özgürlüklerini ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun biçimde ve mutlaka yasayla sınırlayarak elde edilebilecek delillerin kullanılması şartına bağlı bir ceza yargılaması yapmaktır.³

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak için yargılamanın konusunu oluşturan olayın geçmişe dönük olarak yeniden canlandırılması gerekmektedir.⁴ Geçmişe dönük olarak yapılacak canlandırma ise ancak ispat aracı olan delillerin kullanımı ile mümkündür.

1. Delil Kavramı

Arapça bir kelime olan delil sözlükte; kılavuz, doğru yolu gösteren, meçhulü keşfetmekte ve malumun sıhhatini tespit etmekte kullanılan araç anlamlarına gelen bir kelimedir. Hukuki terim olarak delil; *“hâkim veya savcının, yargılamanın konusunu oluşturan maddi olay hakkında bilgi sahibi olmak ve hükme ulaşabilmek için kullandığı ispat aracı”*⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla delilin varlığı, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının kamu davası açıp açmaması ile ilgili yeteri kadar şüphenin oluşması için gerekli iken kovuşturma aşamasında hâkimin mahkûmiyet kararı verebilmesi için suçun tam olarak ispatlanması amacıyla gerekli ve önemlidir.⁶ Ceza muhakemesinin bir kavramı olarak delil, Ceza uyuşmazlığının konusu olan olayı temsil eden ve geçmişte olmuş bitmiş olayı mahkeme önünde gerçeğe uygun olarak canlandırılmasına hizmet eden her türlü araçtır.⁷

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi gereğince, yargılamanın konusunu oluşturan maddi olayla ilgili olan her şey delil olabilmektedir. Ancak maddi olayla ilgili bulgunun delil olarak kabul edilebilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar;

¹ Murat Volkan Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*. (Ankara: Seçkin Yayınları, 2014), 35.

² Feridun Yenisey- Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2015), 63; Fatih Akıncı, *Türk Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağının Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi*. (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 59.

³ Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*, 63.

⁴ Cem Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*. (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015), 43.

⁵ Fatih Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), 18.

⁶ Nur Centel- Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 197; Yener Ünver-Hakan Hakero, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 526; Yusuf Başlar, “Ceza Muhakemesinde İspat” *Hacettepe HFD* (2022), 1386-1387.

⁷ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 25; Yenisey- Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 498.

delilin maddi uyumsuzlukla ilgili olması, delil ikamesinin ispat açısından gerekli olması, delilin müsterekliğinin sağlanması ve delilin hukuka aykırı olarak elde edilmemiş olmasıdır.⁸

2. Yasak (Hukuka Aykırı) Delil Kavramı

Hukuka aykırılık, kişinin davranışının bir ülkede belirli bir zamanda geçerli olan hukuk düzeni ile çatışma halidir. CMK m. 288’de ise hukuka aykırılık kavramı, “*Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır.*” şeklinde düzenlenmektedir. Bu kapsamda hukuka aykırı delil, ele geçirilmesi veya ikamesi esnasında en az bir hukuk normunun eksik ya da yanlış uygulanması ya da hiçbir şekilde uygulanmaması sonucunda elde edilen delil olarak tanımlanabilmektedir.⁹

Delilin yargılamada kullanılabilmesi için hukukun öngördüğü şekilde elde edilmiş olması gerekmektedir. CMK m. 217/2 “(2) *Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” şeklinde düzenlenmektedir. Bu madde hükmüne bakıldığında yargılamada kullanılan delillerin hukuka uygun bir şekilde elde edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Delillerin hukuka uygun olarak elde edilmesi, maddi gerçeğe ulaşma amacının da sınırını oluşturmaktadır. Çünkü temel hak ve özgürlükler, maddi gerçeği bulmak uğruna feda edilemeyecek haklardır.¹⁰

Yine hukuka aykırı delil ile ilgili Anayasa m. 38/6 “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*” şeklinde düzenlenmektedir. Anayasa’nın bu düzenlemesine göre kanuna aykırı delil, delilleri serbestçe değerlendirme ilkesinin sınırlarını oluşturmaktadır. CMK m. 217/2 de yasak delillerin değerlendirilmemesi vurgulanmış ve hâkimin vicdani kanaatine göre değerlendirme yetkisine sınır getirilerek yasak delillerin değerlendirilmesi yasaklanmıştır. Anayasa ve CMK, kanuna aykırılık ve hukuka aykırılık kriterine yer vermektedir. Bu noktada kanuna aykırılık mı yoksa hukuka aykırılık mı esas alınacağı hususunda öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Ancak öğretide baskın görüş; hukukun, kanunu kapsadığı ve daha geniş bir alanı içerdiği bu sebeple de hukuka aykırılığın esas alınması gerektiği yönündedir.

Yasak deliller, delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi yasağı ve yasak delillerin kullanılması ve değerlendirilmesi yasağı olarak iki temel hususta incelenmektedir.

2.1. Delillerin Hukuka Aykırı Olarak Elde Edilmesi Yasağı

İnsan haklarına saygılı bir hukuk devletinin ceza yargılamasında delillerin kullanılabilmesi, hukuka uygun olarak elde edilmesi şartına bağlı kılınmaktadır.¹¹ Dolayısıyla hukukun dışına çıkılarak delillerin elde edilmesi, delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi yasağını oluşturmaktadır.

Delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi iki şekilde mümkün olabilmektedir. İlki, delilin elde edilmesinin hukuken yasaklanmasıdır. Bu kapsamda maddi olayın aydınlatılmasını

⁸ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 55-62.

⁹ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 64.

¹⁰ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 68.

¹¹ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 68-69; Nurdan Albayrak Tangalay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*. (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 44.

sağlayabilecek bir bilginin kanunen delil olarak elde edilmesi engellenmektedir.¹² Örneğin, devlet sırrı içeren bir belgenin delil olarak kabul edilmemesi veya yasak delil neticesinde elde edilebilecek delillerin hukuka aykırı olması sebebiyle kabul edilmemesidir.

İkinci durum ise, maddi olayın ispatı için delilin elde edilmesinde hukuken bir engel olmamasına rağmen delil elde edilirken hukukun dışına çıkılmasıdır. Bu durumda delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi, temelde üç hususta kendini göstermektedir. Bunlar; aydınlatma yükümlülüğünün ihlali, ifade ve sorguda yasak usuller ve delil aracı yasaklarıdır.¹³

2.1.1. Aydınlatma Yükümlülüğünün İhlali

Hak sahiplerine; haklarının bildirilmemesi veya hatırlatılmaması, yapılan ilgili işlemin neticesinde elde edilen delilleri hukuka aykırı hale getirerek yasak delil kılmaktadır. Kanun düzenlemelerinde; CMK m. 45'e göre; *"Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir."* tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan kişiye bu hakkını kullanabileceğinin bildirilmesi gerekmektedir. Ancak kişiye bu hakkı bildirilmez veya tanınmazsa tanık beyanı yasak delile dönüşmektedir. CMK m. 48'e göre; *"...Tanığa cevap vermekten çekinebileceği önceden bildirilir."* tanığa, yakınlarını suçlayıcı beyanlarda bulunmama hakkı bildirilmelidir. Bildirilmediği takdirde, tanıklık neticesinde elde edilen delil, yasak delil sayılmaktadır. Yine CMK m. 147'ye göre; *"...b) Kendisine yüklenen suç anlatılır. c) Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir...e) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir. f) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır..."* kişiye yüklenen suçun bildirilmesi, müdafî seçme hakkı olduğu ve müdafîsinin ifade ve sorguda hazır bulunabileceği bildirilmelidir. Aydınlatılması gereken hususlar bildirilmez ve anlatılmazsa yapılan işlem neticesinde elde edilen deliller, yasak delil sayılmaktadır.¹⁴

2.1.2. İfade ve Sorguda Yasak Usuller

Hukuk düzeninde bir işlemin geçerli sayılabilmesi için, işleme varlık kazandıran iradenin özgür ve geçerli olması gerekmektedir.¹⁵ Dolayısıyla ifade veya sorgu, şüpheli veya sanığın özgür iradesine dayalı olmalıdır. CMK m. 148; *"(1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. (2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez. (3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez. (4) Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz. (5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir."* şeklinde düzenlenmektedir. CMK m. 148'deki kötü davranma, işkence,

¹² Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 76

¹³ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 76-77.

¹⁴ Veli Özer Özbek Vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 665-666.

¹⁵ Meltem Deniz, "Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasına Etkisi" *İzmir Barosu Dergisi* (Aralık, 2022), 240.

ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler ve kanuna aykırı bir yarar vaat etme yasak usulleri oluşturmaktadır. Kanun maddesi örneklem yöntemi ile yazıldığı için bu madde hükmü gereğince şüpheli ve sanığa iradesini etkileyecek veya etkileme ihtimali olan herhangi bir muamelede bulunulamaz. Yasak usullerden herhangi biri uygulandığı takdirde yapılan ifade veya sorgu beyanı, rıza verilmiş olsa dahi yasak delil sayılmaktadır.¹⁶

2.1.3. Delil Aracı Yasakları

Arama, el koyma faaliyeti, moleküler genetik inceleme yapılması, iletişimin denetlenmesi gibi işlemler delil elde etme yöntemleridir. Bu faaliyetlerin hangi usuller ile yapılacağı ve işlemi yapmaya yetkili kişiler kanunda açıkça belirtilmiştir.¹⁷ Bu kapsamda delil elde etmek amacıyla yapılan faaliyetler, kanunun dışına çıkılarak kanunda belirtilen yetki ve usullere uyulmadan yapıldığı takdirde, faaliyet neticesinde elde edilen deliller, yasak delil olmaktadır. Örneğin, CMK m. 148/5 kapsamında; şüphelinin aynı olayla ilgili yeniden ifadesinin alınması gerekirse ifadeye sadece savcı katılabilmektedir. Bu kapsamda “kollukta yeniden ifade alma yasağı” doğmaktadır.¹⁸ Bu durumda ifade işlemi kolluk tarafından gerçekleştirilirse işlem hukuka aykırı hale gelerek işlem neticesinde elde edilen bilgiler yasak delile dönüşmektedir.

2.2. Yasak Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı

Yasak delillerin yargılamada ikame edilerek kullanılıp kullanılamayacağı ve delilin hâkim nezdinde hükümde esas alınıp alınmayacağı sorunu, öğretide “değerlendirme yasağı” olarak adlandırılmaktadır. Değerlendirme yasağı, yasak delilin maddi olayla ilgili ve güvenilir olmasına rağmen yargılama dışında tutularak hükme esas alınmamasıdır. Dolayısıyla değerlendirme yasağı, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ve hâkimin maddi gerçeği aydınlatma yükümlülüğünün sınırını oluşturmaktadır.¹⁹ Günümüzde çeşitli ülkelerde yasak delillerin yargılamada kullanılması veya hükme esas alınması hususunda farklı yaklaşımlar benimsenmektedir.

2.2.1. Mutlak Kabul Yaklaşımı

Mutlak kabul yaklaşımı, yasak delillerin yargılamada değerlendirilmesine dair ilk yaklaşımdır.²⁰ Bu yaklaşıma göre maddi gerçeğe ulaşılması, suçluların yakalanması ve cezalandırılması ceza muhakemesinin yegâne amacıdır. Maddi gerçeğe ulaşmak için de maddi olaya ilişkin ispat değerine sahip olan bütün delillerin yargılamada kullanılması gerektiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla mutlak kabul yaklaşımında, delillerin hukuka aykırı mı yoksa hukuka uygun bir şekilde mi elde edildiği önem taşımamaktadır. Bu yaklaşıma göre; yasak delillerin

¹⁶ Nur Centel- Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 213.

¹⁷ Akıncı, *Türk Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağının Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi*, 91.

¹⁸ Yener Ünver- Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 589.

¹⁹ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 77-78.

²⁰ Gökhan Akarslan, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*. (İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 79.

yargılamada kullanılması, suçlunun cezasız kalmasını engelleyerek hukuk kurallarının caydırıcılığını, kamu düzeninin korunmasını sağlamaktadır.²¹

Bu yaklaşım, yargı organlarının yasak delilleri kullanarak hukukun dışına bizzat devlet eliyle çıkacağı, bu yüzden hem bireylerin hukuka olan güveninin azalacağı hem de kolluğu yasak delil elde etmeye teşvik edeceği gibi gerekçelerle eleştirilmektedir.²² Halihazırda günümüzde de herhangi bir devletin hukuk sistemi, mutlak kabul yaklaşımını benimsememektedir.

2.2.2. Nispi Değerlendirme Yaklaşımı

Kara Avrupası ve özellikle Alman ceza muhakemesi hukuku ile gelişen nispi değerlendirme yaklaşımına göre; yasak deliller peşinen dışlanmamalı, somut olayın niteliklerine göre değerlendirilmelidir.²³ Bu görüş, yasak delilin yargılamada kullanılması kararını, nihai kararı veren hâkime bırakmaktadır. Hâkimin yasak delili yargılamada kullanması hususunda takdir hakkı bulunmaktadır.²⁴

Bu yaklaşıma göre, basit veya önemsiz şekil şartlarına uyulmaması sebebiyle meydana gelen hukuka aykırılığın delile etki ederek yargılamada önemli delillerin kullanılmaması, sistemin zarar görmesine sebebiyet vererek adalete duyulan güvene zarar vermektedir.²⁵ Yasak delilleri tamamen dışlamak yerine belirli kıstaslar getirerek yargılamaya dahil edilmesi daha hakkaniyetli kabul edilmektedir. Hâkim, yasak delilin kullanılıp kullanılmayacağına karar verirken sanığın hakları, korunan hukuki menfaat ve adil yargılanma hakkı arasında denge gözeterek karar vermelidir. Bu yaklaşıma göre, eğer sanığın ihlal edilen hakları ile kamu yararı arasındaki dengede sanık hakları ağır gelirse, delil yargılamada kullanılmamalıdır. Ancak sanığın temel insan haklarını ihlal etmeden elde edilen ve şekil şartları sebebiyle oluşan yasak delillerde kamu yararının, sanığın haklarına ağır basacağı düşüncesiyle yasak delil yargılamada kullanılmalıdır.²⁶

Hâkim, nispi değerlendirme yaklaşımında aktif rol oynayarak delili ikili bir teste tabi tutmaktadır. Bu teste göre; hâkim önce delilin hukuka aykırı bir şekilde elde edilip edilmediğini değerlendirmekte, sonra eğer delil yasak (hukuka aykırı) delil ise yargılamada kullanılıp kullanılmayacağına karar vermektedir.

Nispi değerlendirme yaklaşımı, hâkime geniş bir takdir hakkı tanıdığı, bu hakkın keyfiliğe yol açabileceği ve denetiminin kamu nezdinde zorlaşacağı gibi sebepler dolayısıyla eleştirilmektedir.²⁷

²¹ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 80.

²² Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 80.

²³ Akarslan, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 81.

²⁴ Gökçen Uzgel, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi” *Ankara Barosu Dergisi* 2022/1 (Ocak 2021), 113; Fatih Özkul, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* (Haziran 2017), 404.

²⁵ Tangelay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, 51.

²⁶ Güçlü Akyürek, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu” *TBB Dergisi* 101 (2012), 68.

²⁷ Akarslan, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 82.

2.2.3. Mutlak Ret Yaklaşımı

Mutlak ret yaklaşımında, delile değil hukuka öncelik tanınmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımda, hukuka aykırı şekilde elde edilmiş her türlü delil, yargılamanın konusunu oluşturan maddi olayı ispat değerine sahip olsa dahi yargılamada hiçbir şekilde kullanılmaması ve hükme esas alınmaması kabul edilmektedir.²⁸ Mutlak ret yaklaşımında hâkimin takdiri değil, kanun koyucunun düzenlemesi etkindir. Hâkim, yasak delille karşılaştığında, nispi değerlendirme yaklaşımında yaptığı ikili testi değil, delili, hukuka aykırı bir şekilde elde edilip edilmediği yönünde tek bir teste tabi tutmaktadır. Delil, hukuka aykırı bir şekilde elde edildiği takdirde tamamen yargılama dışına itilmektedir. Bu durumda hâkim, takdir yetkisine sahip olmayıp sadece karar yetkisine sahiptir.²⁹

Mutlak ret yaklaşımında herhangi bir ayrıma gidilmeden, ihlal edilen normun niteliğine bakılmadan yasak delilin yargılama dışına bırakılması, bazı davalarda sanığın mahkumiyeti gerekirken beraat etmesine sebebiyet verme ihtimalini barındırmaktadır. Bunun yanı sıra delil ortaya çıktıktan sonra suç şüphesi kesinlik kazansa dahi sadece şüpheli veya sanık lehine bir mekanizmaya dönüşme riski de barındırdığı için mutlak ret yaklaşımı eleştirilmektedir.³⁰

Türk hukukunda, Anayasa m. 38/6; “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez...*”, CMK m. 206/2-a; “(2) *Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur: a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse...*” ve CMK m. 217/2; “*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” maddeleri, hukuka aykırı delilin ikamesini ve hükme esas alınmasını mutlak şekilde yasaklamaktadır. Bu sebeple kanunda mutlak ret yaklaşımı benimsenerek yasak delillerin yargılamada hiçbir surette kullanılmaması esastır.

2.3. Yargıtay Kararlarında Yasak Deliller

Türk ceza yargılamasında mutlak ret yaklaşımı benimsenmektedir. Yargıtay, ağırlıklı olarak yasak delilleri mutlak ret yaklaşımıyla incelese de bazı kararlarında nispi yaklaşımla karar verdiği gözlemlenmektedir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, hukuka aykırılığı sadece normatif düzenleme olarak değil aynı zamanda, temel hak ve hürriyetlere ilişkin düzenlemeleri de kapsadığını kabul etmektedir. Dolayısıyla her somut olayda; işlenen suçun ağırlığı, delilin tek ve belirleyici olup olmadığı, ihlal edilen hak ile yasak delilin sonuca etki edip etmediği kriterleri değerlendirilmelidir.³¹

Yargıtay’ın yasak delillere yaklaşımı farklı kararlar ışığında incelenecektir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, vermiş olduğu bir kararda;

“... Bu bağlamda; illiyet bağı, etkileme gücü ve hak ihlali kriterlerine yer vermeden yapılan bir değerlendirmenin; ‘herhangi bir hakkın ihlal edilmediği her türlü basit şekli aykırılıkların da mutlak bozma sebebi sayılmasını’ gerektireceği için böyle bir yaklaşımın ceza yargılamasında hakkaniyete aykırı

²⁸ Akyürek, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”, 66.

²⁹ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 93.

³⁰ Muammer Çınar vd., “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delilleri Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı ve Değerlendirme Yasağı ve Usulsüz Ulaşılan Delillerin Akıbeti”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler 1*, (2003), 417.

³¹ Tangelay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, 74.

sonuçların doğmasına, adalet ve eşitlik ilkelerinin zedelenmesine yol açabilecek son derece ağır sonuçları da birlikte getireceği kuşkusuzdur.

Her şekle aykırılığın aynı zamanda bir hak ihlaline de yol açacağı şeklindeki bir kabul isabetli olmayacağından, olayımızda olduğu gibi ‘Cumhuriyet savcısı, iki ihtiyar heyeti üyesi veya iki komşu’ bulunmadan yapılan bir aramada, şekli bir aykırılık söz konusu ise de herhangi bir hakkın ihlal edildiği söylenemeyecektir.

Usulüne göre alınmış arama kararına istinaden, herhangi bir hak ihlaline neden olunmadan yapılan arama sonunda ele geçen delillerin, sadece arama sırasında bulunması gereken kişilerin orada bulundurulmaması suretiyle şekle aykırı hareket edildiğinden bahisle ‘hukuka aykırı olarak elde edilmiş delil’ sayılmaları ve mahkûmiyet hükmüne dayanak teşkil edememeleri kabul edilemez...”³²

Yargıtay, bu kararıyla Anayasa ve CMK’nın mutlak ret yaklaşımının dışına çıkarak nispi değerlendirme yaklaşımını benimsemektedir. Bu karar kapsamında Yargıtay, delil elde etmeye ilişkin hukuka aykırılık üzerinde durulması, delil yasağında hak ihlali oluşmakta ve yargılamanın bütününe adil yargılamadan çıkarmaktaysa delilin değerlendirilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun başka bir kararında;

“...zanlının, evinin damında hint keneviri yetiştirdiği yolunda duyum alınması üzerine, Narkotik Şube görevlilerince 24 Mayıs 2001 Perşembe günü 11.00 sıralarında, eşinin rızasıyla, sanığın konutunda, hâkim kararı olmaksızın arama gerçekleştirilmiştir. Ancak, sanığın suçlama ve arama işlemi ile ilgisi bulunmayan eşinin aramaya rıza göstermesi, hâkim kararı alınması zorunluluğunu ortadan kaldıracak ve yapılan işleme hukuki geçerlilik kazandıracak bir husus değildir. Öte yandan, kolluk tarafından düzenlenen tutanaklarda gecikmede sakınca bulunduğu belirtilmemiştir. Ayrıca dosya içeriğinde, şehir merkezindeki bir konutta çalışma gün ve saatleri içerisinde gerçekleştirilen arama için hâkim kararı alınmasının gecikme yaratacağını ve bunun da sakınca doğuracağını düşündürecek bir belge ve bilgi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla, kolluğun arama konusundaki istisnai yetkisinin doğabilmesi için gereken yasal koşullar oluşmadan gerçekleştirdiği arama işleminin hukuka aykırı olduğu anlaşılmaktadır...”

... ‘hukuka aykırı biçimde’ elde edilen deliller; Türk Ceza Yargılaması Hukuku sisteminde dikkate alınamaz.

Bu itibarla; sanığın konutunda hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen arama işleminde elde edilen maddi delil ile buna ilişkin düzenlenen ekspertiz raporlarının Yerel Mahkemece hükme esas alınmasında isabet bulunmamaktadır...

...Hiç kuşkusuz ceza yargılamasında da maddî gerçek araştırılırken Sözleşme ve Anayasadaki bu ilkeler ışığında öngörülmüş hukuk kurallarına uygun davranılacaktır. Dolayısıyla ceza yargılamasında kişinin temel hak ve özgürlüklerini sınırlayan kuralların en başında gelen delil toplama yöntemlerini düzenleyen kurallara uyulmadan yapılan müdahale de hukuka aykırı sayılacak ve bu şekilde elde edilen deliller de hukuka aykırı elde edilmiş deliller olacaktır.

Hukuk kurallarına aykırılık kavramı bir bütündür. Hukukun bir dalına veya bir kanuna aykırı sayılan bir husus diğer bir kanuna veya hukuka uygun sayılamaz. Bir delil ceza yargılaması normlarında düzenlenmemiş ve yasaklanmamış olmasına rağmen, herhangi bir hukuk kuralına aykırı şekilde elde edilmiş ise o delil de hukuka aykırı delil olarak kabul edilecektir...”³³

mutlak ret yaklaşımını benimsediği görülmektedir.

³² YCGK, T: 13/03/2012, E: 2011/278, K: 2012/96 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, erişim: 2 Nisan 2025).

³³ YCGK, T: 29/11/2005, E: 2005/144, K: 2005/150. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, erişim: 2 Nisan 2025).

Yukarıda incelenen kararlarda Yargıtay'ın bazen nispi değerlendirme yaklaşımını, Alman hukukunun benimsediği şekliyle kabul etmişse de ağırlıklı olarak kararlarında mutlak ret yaklaşımını benimsediği görülmektedir.

2.4. Anayasa Mahkemesi'nin Yasak Delillere İlişkin Görüşü

Anayasa Mahkemesi'nin yasak delillere ilişkin yaklaşımı, İHAM'ın yaklaşımına benzemektedir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi; yargılamada kullanılan delillerle ilgili karar verme yetkisinin derece mahkemelerine ait olduğunu ve mahkemenin görevinin bu hususta derece mahkemelerinin verdiği sonucu hukuka uygunluk denetimine tabi kılamayacağını kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararında;

“...bireysel başvuruya konu davadaki eylemlerin kanıtlanması, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması, delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi ile uyumsuzluğa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmaması bireysel başvuru incelemesinde değerlendirmeye tabi tutulamaz. Dolayısıyla somut başvuruyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'nin rolü, derece mahkemelerince yapılan değerlendirmelerin ve varılan sonuçların hukuka uygunluğunu denetlemek değildir. Belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme ve gösterilmek istenen delilin davayla ilgili olup olmadığına karar verme yetkisi esasen derece mahkemelerine aittir.”

konuya yaklaşımını ortaya koymaktadır. Yine aynı kararın devamında;

“Bununla birlikte kanuni bir temeli olmadan elde edildiği veya elde ediliş yöntemi bakımından hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen veya derece mahkemelerince hukuka aykırı olduğu tespit edilen delillerin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılmasının hakkaniyete uygun yargılanma hakkı bakımından sorun oluşturabileceği dikkate alınmalıdır. Ceza muhakemesinde delillerin elde ediliş şekli ve mahkûmiyete dayanak alınma düzeyleri, yargılamanın bütününe hakkaniyete aykırı hâle getirebilir.

Bu yönüyle Anayasa Mahkemesi'nin görevi, belirli delil unsurlarının hukuka uygun şekilde elde edilip edilmediğini tespit etmek değildir. Anayasa Mahkemesi'nin görevi, hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen veya derece mahkemelerince hukuka aykırı olduğu tespit edilen delillerin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılıp kullanılmadığını ve bu 'hukuka aykırılığın' bir bütün olarak yargılamanın adil olup olmamasına etkisini incelemektir.”³⁴

ifadelerinde bulunarak açıkça hukuka aykırı olduğu belli olan yasak bir delilin yargılamada tek ve belirleyici olmasını inceleme kapsamına almaktadır ve bu kapsamda kanuni bir temele dayanmadan veya hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada kullanılması ile ilgili olarak ileri sürülen iddiaları adil yargılanma hakkı çevresinde değerlendirmektedir.³⁵

Anayasa Mahkemesi, başvuruçunun iddia ettiği hususlar bir bütün olarak yargılamanın adilliğini bozmuyorsa ve bariz takdir hatası veya açık bir keyfilik içeren bir değerlendirme olmadığı kanısındaysa, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti kapsamında olduğunu vurgulayarak açıkça dayanaktan yoksun olma nedeniyle kabul edilmezlik kararı vermektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin Nedim Balta kararında;

“...kanuni bir temeli olmadan elde edildiği veya elde ediliş yöntemi bakımından hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen ya da hukuka aykırı olduğu derece mahkemelerince tespit edilen delillerin

³⁴ Anayasa Mahkemesi, Karar Tarihi: 1/2/2018, Başvuru Numarası: 2014/4704 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4704> , erişim: 3 Nisan 2025).

³⁵ Deniz, “Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasına Etkisi”, 265.

yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılmasının hakkaniyete uygun yargılanma hakkı bakımından sorun oluşturabileceği dikkate alınmalıdır. Ceza muhakemesinde delillerin elde ediliş şekli ve mahkûmiyete dayanak alınma düzeyleri, yargılamanın bütününi hakkaniyete aykırı hâle getirebilir.

Bu yönüyle Anayasa Mahkemesi'nin görevi, belirli delil unsurlarının hukuka uygun şekilde elde edilip edilmediğini tespit etmek değildir. Anayasa Mahkemesi'nin görevi, hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen veya derece mahkemelerince hukuka aykırı olduğu tespit edilen delillerin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılıp kullanılmadığını ve bu hukuka aykırılığın bir bütün olarak yargılamanın adil olup olmamasına etkisini incelemektir.

...Somut olayda kolluk görevlilerinin işyerinde arama yapmaları için gerekli hâkim kararı bulunmaktadır. Yönetmelik'in anılan hükmü dikkate alındığında kolluk kuvvetlerince hâkim kararına dayalı olarak yapılan arama işleminde arama tanığı bulundurulmaması işleminin ilk bakışta ve açıkça hukuka aykırılığından söz edilemeyecektir. Delillerin değerlendirilme yetkisi yargılamayı yapan mahkemelere aittir. Mahkeme alınan hâkim kararına dayalı olarak yapılan arama işleminin hukuka aykırılığına ilişkin herhangi bir saptamada bulunmamıştır. Başvurucu her ne kadar hukuka aykırı delil iddiasında bulunmuş ise de söz konusu delilin hukuka aykırı şekilde elde edildiği de ilk bakışta anlaşılamamaktadır.

Anayasa'nın 148. maddesinin dördüncü fıkrasında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin şikâyetlerin bireysel başvuruda incelenemeyeceği belirtilmiştir. Bu kapsamda ilke olarak mahkemeler önünde dava konusu yapılmış maddi olay ve olguların kanıtlanması, delillerin değerlendirilmesi, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması ile uyumsuzlukla ilgili varılan sonucun adil olup olmaması bireysel başvuru konusu olamaz. Ancak bireysel başvuru kapsamındaki hak ve özgürlüklere müdahale teşkil eden, bariz takdir hatası veya açık bir keyfilik içeren tespit ve sonuçlar bu kapsamda değildir.

Mahkemenin gerekçesi de gözetildiğinde iddia edilen hususların bir bütün olarak yargılamanın hakkaniyetini zedelediği ve bariz takdir hatası veya açık bir keyfilik içeren bir değerlendirmenin bulunmadığı kanaatine varılmış, hakkaniyete uygun yargılanma hakkına yönelik bir ihlalin olmadığını açık olduğu anlaşılmıştır...³⁶

yasak delillere yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Öğretide Anayasa Mahkemesi'nin yasak delillere yaklaşımını eleştiren görüşler mevcuttur. Uzel'in görüşüne göre; İHAS m. 53; "Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbir, herhangi bir Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın yasalarına ve onun taraf olduğu başka bir Sözleşme uyarınca tanınmış olabilecek insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlayacak veya onları ihlal edecek biçimde yorumlanamaz." şeklindedir. Bu madde, Anayasa Mahkemesi'nin hukuka aykırı delillere yaklaşımında incelenmelidir. Anayasa m. 36/6, kanuna aykırı bulguların delil olarak kabul edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Yine Türk ceza yargılamasının yasak delillere yaklaşımının mutlak değerlendirme yasağı kapsamında olduğu öğretide kabul edilmektedir.³⁷ Buna rağmen Anayasa Mahkemesi, İHAM'ın kararlarına atıfta bulunarak daraltıcı bir yorum yapmakta ve ulusal hukuktaki daha geniş korumayı gözetmemektedir. Keza Anayasa Mahkemesi, yasaklı delili, adil yargılama hakkı bakımından incelerken Anayasa m. 36/6'da "yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığının incelenmesi" şeklinde kısıtlayıcı

³⁶ Anayasa Mahkemesi, Karar Tarihi: 21/7/2020, Başvuru Numarası: 2017/26129 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/26129> , erişim: 3 Nisan 2025).

³⁷ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 318; Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*, 89.

bir ifade yer almamaktadır. Bu sebeplerle, Anayasa Mahkemesi'nin yasak delillere yaklaşımı, İHAS'ın 53. maddesi ile bağdaşmamaktadır.³⁸

2.5. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Yasak Delillere İlişkin Görüşü

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, ceza yargılamasında kullanılabilecek delil türleri için bir ayrıma gitmemektedir. Yasak delillerin yargılamada hükme etkisini de sınırlamamaktadır. Ancak İHAS, yaşayan bir sözleşmedir. Dolayısıyla adil yargılanma hakkına ilişkin güvencelerin kapsamı her somut olayda, İHAM tarafından sözleşme hükümleri yorumlanarak değerlendirilmektedir.³⁹

İHAM'a göre; delilin niteliği, iç hukuk uygulamasında hükmü verecek mahkeme tarafından öncelikle ve serbestçe tayin edilmelidir. İHAM, tek tek delillerin takdiri veya ispat gücüyle değil, bir bütün olarak yargılama sürecinin adil olup olmadığını İHAS'ın 6. maddesi kapsamında düzenlenen “*Adil Yargılanma Hakkı*” çerçevesinde değerlendirmektedir.

İHAM, yargılamanın bütününe adil olup olmadığını değerlendirirken; savunma hakkına saygı gösterilip gösterilmediğini, başvuruca delillerin gerçekliğine ilişkin itiraz hakkı tanınıp tanınmadığını, delillerin kalitesini, delillerin elde edildiği koşulları, bu koşulların delillerin gerçekliği ve güvenilirliği üzerinde kuşku doğurup doğurmadığını ve delillerin hüküm üzerindeki etkilerini incelemektedir.⁴⁰

İHAM'a göre, temel insan hakları ihlal edilerek delil elde edilmiş olsa dahi adil yargılanma hakkı sağlanmışsa, yasak delil yargılamada kullanılabilecektir. Ancak mahkeme, işkence yasağının söz konusu olduğu İHAS m. 3'ün ihlali durumunda, kişilerin kendilerini suçlayıcı beyanlarına ne ölçüde dayanıldığını incelemeksizin, doğrudan doğruya adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.⁴¹

İHAM, Hulki Güneş/Türkiye kararında;

“...Mahkeme, delil toplanmanın öncelikle iç hukuk kurallarıyla düzenlendiğini ve önlerindeki delilleri değerlendirme görevinin kural olarak ulusal mahkemelere ait olduğunu hatırlar. Sözleşme bakımından Mahkeme'nin görevi, delillerin toplanma şekli dahil, bir bütün olarak yargılamanın adil olup olmadığını belirlemektir. Kural olarak bütün deliller, iddia ve savunmaların çelişmeli olması için aleni bir duruşmada sanığın huzurunda ortaya konmalıdır. Ancak, hazırlık soruşturması ve adli soruşturma aşamasında elde edilen ifadelerin delil olarak kullanılması, savunma haklarına saygı gösterilmiş olması şartıyla, her zaman Sözleşme'nin 6(3)(d) bendiyle ve 6(1) fıkrasıyla kendiliğinden bağdaşmaz değildir. Kural olarak bu haklar sanığa, aleyhindeki bir tanık ya ifade verirken veya muhakemenin daha sonraki bir aşamasında, tanığa itiraz etmesi ve soru sorması için yeterli ve düzgün bir fırsat verilmesini gerektirir. Bunun tabii sonucu olarak, bir mahkumiyetin sadece veya belirleyici ölçüde, sanığın soruşturma veya yargılama aşamasında sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir kimsenin beyanlarına dayanması halinde, savunma hakkı Sözleşme'nin 6. maddesinin sağladığı güvencelerle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmış olur.

³⁸ Uzgel, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi”, 123-124.

³⁹ Birtek, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 350.

⁴⁰ Deniz, “Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasına Etkisi”, 262.

⁴¹ Birtek, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 357.

*Bu durum temel bir mesele olduğundan ve Sözleşme'nin 6(3) fıkrasındaki şartlar 1. fıkra da güvence altında alınan adil yargılanma hakkının özel yönleri olarak görülebileceğinden, Mahkeme bu şikâyeti, her iki hükmü birlikte ele alarak inceleyecektir...*⁴²

İHAS m. 3'teki güvenceye aykırı olarak gözaltında tutulan başvurucunun bu süreçte kollukta verdiği fakat sonradan kabul etmediği ifadelerine dayanılarak hüküm verilmesini ve hükmün başvuru ile hiç karşı karşıya gelmeyen tanık beyanlarına dayanılmış olmasını adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirmektedir.⁴³

2.6. Yasak Delillerin Uzak Etkisi

Yasak delilden hareketle elde edilen delillerin de ceza yargılamasında kullanılmamasını öngören kural, “yasak delilin uzak ya da dolaylı etkisi” olarak adlandırılmaktadır.⁴⁴ Bu yaklaşımda, yasak bir delilden hareketle elde edilen delil, öğretide “türemiş delil” olarak adlandırılmaktadır.⁴⁵ Türemiş delil, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş olsa bile yargılamada kullanılması yasaktır. Türemiş delile, yasak delil haricinde ulaşılma imkanının olup olmaması da bir önem taşımamaktadır.

Türk ceza yargılamasında yasak delillerin, mutlak ret yaklaşımıyla yargılamada belirleyici delil olarak kullanılması hakkaniyeti zedeleyeceği için türemiş deliller de yasak delil kapsamında değerlendirilmelidir.⁴⁶ Öğretideki baskın görüş, yasak delillerin uzak etkisinin kabulü yönündedir.⁴⁷ Çünkü Anayasa m. 38/6'da kanuna aykırı bulguların kabul edilemeyeceği hem yasak delilleri hem de türemiş delilleri kapsamaktadır. CMK m. 217/2'de doğrudan ya da dolaylı olarak elde edilmiş deliller ayırımına gitmemektedir. Bu kapsamda Türk hukukunda, türemiş delillerinde yasak deliller olduğu kabul edilmektedir.

Türemiş deliller hususunda, Yargıtay kararlarında yeknesak bir uygulama yoktur. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda;

“...aramanın hukuka aykırı olduğu ve sonucunda elde edilen delilin hükme esas alınamayacağı hususunda Yargıtay Özel Dairesi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı arasında bir görüş farklılığı söz konusu değildir. Çözümü gereken uyuşmazlık, hukuka aykırı aramada elde edilen maddi delil dışındaki diğer delillerin, bu bağlamda hakkındaki ihbar ile sanığın mevcut ikrarının somut olayda mahkûmiyet için yeterli olup olmadığı hususunda toplanmaktadır...

...Soruşturmaya, sanığın evinde hint keneviri bitkisi yetiştirdiği yolundaki bir ihbar üzerine başlanmıştır. Sanık ise gerek sulh ceza hakimince gerekse mahkemece tüm yasal hakları hatırlatılarak sorguya çekildiğinde: 25 yıldır uyuşturucu kullandığını, esrar elde etmek için olaydan iki ay önce evinin damına hint keneviri bitkisi ekip yetiştirdiğini, bunların yapraklarını kurutarak esrar elde edip içtiğini, bilahare hakkında ihbar vaki olduğunu ikrar etmiş; temyiz dilekçesinde dahi hint keneviri bitkisi yetiştirdiğini, ancak bunların cüz'i miktarda olduğunu belirtmiştir. Sanığın eskiden beri uyuşturucu kullandığı ve hint keneviri bitkisi yetiştirdiği yolundaki bu anlatımları, celbedilen adli sicil kaydıyla da doğrulanmıştır. Öte yandan, başkası adına suç üstlendiği iddia edilmediği gibi, dosya içeriğine göre böyle

⁴² İHAM, Hulki Güneş/Türkiye, T: 19.06.2003, Başvuru Numarası: 28490/95 (www.insanhaklari.gen.tr, erişim: 3 Nisan 2025).

⁴³ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 357.

⁴⁴ Birtok, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 336.

⁴⁵ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 363.

⁴⁶ Ahmet Gökçen vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 548.

⁴⁷ Tangalay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, 87; Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 369; Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*, 119.

davranmasını gerektirecek bir neden de bulunmamaktadır. Çok uzun yıllar uyuşturucu kullanması ve uyuşturucuyu yetiştirdiği hint kenevirlerinden elde etmesi karşısında, ektiği bitkinin cinsi ile ilgili muhtemel yanlışlıktan da söz edilemez. Sanık başlangıçtaki ikrarını aşamalarda istikrarlı biçimde sürdürmüştür. Kaldı ki, ikrardan dönülmüş olsa dahi, bu durum ancak ikrarın gücünü zayıflatacak bir husus olarak görülebilir; ikrarın delil olma özelliğini ortadan kaldırmaz.”⁴⁸

arama kararının hukuka aykırı olduğu kabul edilse dahi ikrar geçerli sayılarak türemiş delil yasak delil kapsamında değerlendirilmemiştir.

Yargıtay’ın aksi yönde vermiş olduğu bir diğer kararında,

“Genel bir suç şüphesiyle telefon dinlenilmesini ve devamını sağlamak maksadıyla kanunun aradığı suçlardan birinin işlendiği iddia olunarak tedbir talep edilip karar alındığı anlaşılmakla iletişim tespit tutanaklarının delil olarak kabul edilemeyeceği ‘zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir’ kuralı uyarınca her bir suç açısından mevcut diğer delillerin durumu da değerlendirilerek sonucuna göre tüm sanıkların hukuki durumunun takdir ve tayini gerektiği gözetilmeden...”

“Zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir” kuralını mutlak bir şekilde uyguladığı görülmektedir.⁴⁹

Ancak Yargıtay 7. Ceza Dairesi’nin 3 Temmuz 2013 tarihli kararında ise;

“Arama kararı olmadan sanığın bagajında kaçak parfümler ele geçmiş olması karşısında, bu aramanın hukuka aykırı olması nedeniyle delil olarak kullanılamayacağı görüşüyle kanun yararına bozma talebinde bulunulmuş ise de, sanık araç bagajını kendi rızası ile açmış olup, sanığın haklarının ihlâl edilmesi halinde, suçun topluma verdiği zarar ile devlet görevlilerinin sanığa ait hakları ihlâl etmelerinden doğan kişisel ve toplumsal zarar karşılaştırılarak sanığın topluma verdiği zarar daha fazla ise hukuka aykırı olarak elde edilen deliller yargılamada delil olarak kullanılmalı, aksi takdirde değerlendirme dışı bırakılmalıdır.”

yasak delilin uzak etkisi konusunda “menfaatlerin dengelenmesi gerektiği” görüşü benimsenmektedir.⁵⁰

Genel itibarıyla Yargıtay’ın türemiş delillere yaklaşımı, somut olaya ve delilin yargılamaya etkisine göre değiştiği söylenebilmektedir.

3. Yasak Delillerin Dosyadan Çıkarılıp Çıkarılmaması Meselesi

Türk ceza yargılamasında, CMK m. 206/2-a; “(2) Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur: a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse...” gereğince yasak delilin yargılama dosyasına girmemesi gerekmektedir. Ancak bir delil dosyaya girdikten sonra da hukuka aykırı elde edildiği şüphesi doğabilmektedir. Bu durumla ilgili öğretide farklı yaklaşımlar bulunsa da CMK, yasak delillerin dosyadan çıkartılması anlayışını benimsememektedir.⁵¹ CMK m. 230; “(1) Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir: b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi.” şeklinde düzenlenmektedir.

⁴⁸ YCGK, T: 29/11/2005, E: 2005/144, K: 2005/150. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, erişim: 3 Nisan 2025).

⁴⁹ Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 370.

⁵⁰ Birtek, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, 341.

⁵¹ Sahir Erman, “Sentez Raporu” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları* (1998), 75-83 akt. Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*, 386.

Dolayısıyla yasak deliller dosya kapsamına girmişse hükme esas alınmadan dosyada, ayrıca ve açıkça gösterilerek kalmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak için yargılamanın konusunu oluşturan olayın geçmişe dönük olarak yeniden canlandırılması gerekmektedir. Geçmişe dönük olarak canlandırmayı sağlayan şey, ispat aracı olan delillerdir.

Maddi olayla ilgili bilginin, delil olarak kabul edilebilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar; delilin maddi uyumsuzlukla ilgili olması, delil ikamesinin ispat açısından gerekli olması, delilin müsterekliği sağlanması ve delilin hukuka aykırı olarak elde edilmemiş olmasıdır.

Yasak delil, ele geçirilmesi veya ikamesi esnasında en az bir hukuk normunun eksik ya da yanlış uygulanması ya da hiçbir şekilde uygulanmaması sonucunda elde edilen delil olarak tanımlanmaktadır.

Yasak deliller, delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi yasağı ve yasak delillerin kullanılması ve değerlendirilmesi yasağı olarak iki temel hususta incelenmektedir. Hukukun dışına çıkılarak delillerin elde edilmesi, delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi yasağını oluşturmaktadır. Delillerin hukuka aykırı olarak elde edilmesi üç sebepten kaynaklanmaktadır; aydınlatma yükümlülüğünün ihlali, ifade ve sorguda yasak usuller ve delil aracı yasaklarıdır. Değerlendirme yasağı ise; yasak delilin, maddi olayla ilgili ve güvenilir olmasına rağmen yargılama dışında tutularak hükme esas alınmamasıdır. Türk hukukunda, Anayasa m. 38/6; “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez...*”, CMK m. 206/2-a; “(2) *Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hâllerde reddolunur: a) Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse...*” ve CMK m. 217/2; “*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” ile hukuka aykırı delilin ikamesini ve hükme esas alınmasını mutlak şekilde yasaklanmaktadır.

Türk ceza yargılamasında mutlak ret yaklaşımı benimsenmektedir. Yargıtay, ağırlıklı olarak yasak delilleri mutlak ret yaklaşımıyla incelese de bazı karalarında nispi değerlendirme yaklaşımına göre değerlendirdiği de görülmektedir. İHAM ise, tek tek delillerin takdiri veya ispat gücüyle değil, bir bütün olarak yargılama sürecinin adil olup olmadığını İHAS m. 6 düzenlenen “*Adil Yargılanma Hakkı*” kapsamında incelemektedir. Anayasa Mahkemesi’nin yasak delillere ilişkin yaklaşımı ise İHAM’ın yaklaşımına benzer şekildedir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi; yargılamada kullanılan delillerle ilgili karar verme yetkisinin derece mahkemelerine ait olduğunu kabul etmekte ve kanuni bir temele dayanmadan veya hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada kullanılması ile ilgili olarak sürülen iddiaları, adil yargılanma hakkı çevresinde değerlendirmektedir.

Yasak bir delilden hareketle elde edilen delillerin de ceza yargılamasında kullanılmamasını düzenleyen kural “yasak delilin uzak ya da dolaylı etkisi” olarak adlandırılmaktadır. Türk ceza yargılamasında, yasak delillerin uzak etkisi kabul edilmektedir. Çünkü Anayasa m. 38/6 kanuna aykırı bulguların kabul edilemeyeceği hususunda hem hukuka aykırı delilleri hem de türemiş delilleri kapsamaktadır. CMK m. 217/2 de doğrudan ya da

dolaylı olarak elde edilmiş deliller ayırımına gitmemektedir. Dolayısıyla türemiş deliller de Türk ceza hukukunda yasak deliller kapsamında kabul edilmektedir.

CMK m. 230; “(1) Mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde aşağıdaki hususlar gösterilir: b) Delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi.” göre yasak deliller yargılamaya girmişse hükme esas alınmasa bile dosyada, ayrıca ve açıkça gösterilerek kalmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Akarşlan, Gökhan, *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Akıncı, Fatih, *Türk Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağının Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Akyürek, Güçlü. “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”. *TBB Dergisi* 101 (2012), 66.

Anayasa Mahkemesi, Karar Tarihi: 1/2/2018, Başvuru Numarası: 2014/4704 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4704>, erişim: 3 Nisan 2025).

Anayasa Mahkemesi, Karar Tarihi: 21/7/2020, Başvuru Numarası: 2017/26129 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/26129>, erişim: 3 Nisan 2025).

Başlar, Yusuf. “Ceza Muhakemesinde İspat”. *Hacettepe HFD* (2022), 1386-1387.

Birtek, Fatih, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.

Centel, Nur- Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.

Çınar, Muammer vd., “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delilleri Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı ve Değerlendirme Yasağı ve Usulsüz Ulaşılan Delillerin Akıbeti”, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler 1*, (2003), 417-433.

Deniz, Meltem, “Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasına Etkisi” *İzmir Barosu Dergisi* (Aralık, 2022), 240.

Dülger, Murat Volkan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.

Erman, Sahir. “Sentez Raporu”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları* (1998), 75-83.

Gökçen, Ahmet vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.

İHAM, Hulki Güneş/Türkiye, T: 19.06.2003, Başvuru Numarası: 28490/95 (www.insanhaklari.gen.tr, erişim: 3 Nisan 2025).

Özbek, Veli Özer vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.

Özkul, Fatih. “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* (Haziran 2017), 404.

Şenol, Cem, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, 2015.

Tangalay, Nurdan Albayrak, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Uzgel, Gökçen, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi” *Ankara Barosu Dergisi* 2022/1 (Ocak 2021), 123-124.

Ünver, Yener- Hakeri, Hakan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

YCGK, T: 13/03/2012, E: 2011/278, K: 2012/96 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, erişim: 2 Nisan 2025).

YCGK, T: 29/11/2005, E: 2005/144, K: 2005/150. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, erişim: 2 Nisan 2025).

Yenisey, Feridun- Nuhoğlu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2015.